

Indhold

Forord 9

1. Gruppemedlemskab i dagliglivet 13
2. Hvordan kan grupper »hjælpe«? 18
 - Nogle muligheder, principper og problemer 18
 - Kan vi i det hele taget »hjælpe« andre? 18
 - Gruppen som hjælpemiddel 23
 - Brugen af gruppeprocessen 25
 - Nogle konsekvenser og problemer som følge af at anvende gruppen som ressource 28
 - Et princip med modifikationer 33
 - Ikke alle grupper »fungerer« 36
 - Forslag til model 38
3. Planlægningsfasen 43
 - En model 43
 - »Hvem?« – Sammensætning 47
 - Naturlige grupper 47
 - Planlagte grupper 51
 - »Hvorhen?« – Målsætning 59
 - »Hvorfor gøre det på den måde?« – Ressourcer 68
 - »Hvor mange?« – Gruppestørrelse 82
 - »Hvordan skal man tilbyde gruppemedlemskab?« 86
 - »Hvordan vil det blive?« At forestille sig den vordende gruppe 94
4. Det første møde 103
 - Udforskning – »søgen efter fællesskab« 103
 - Nedtrapning af gruppelederens centrale rolle 109
 - Opretholdelse af en åben struktur 111

- Præsentationsrunden 115
- Bekræftelse af kontrakten 117
- Opsummering 119
- 5. Arbejdsfasens opgave: at give respons på behov 122
 - »Teknikker« eller indlevelse? 122
 - Hvad gør vi så? 125
 - Hvor kommer »forståelsen« fra? 127
 - De fire dimensioner af forståelse 127
 1. dimension: viden om selve problemet 129
 2. dimension: forståelse af processen i gruppen 136
 3. dimension: den enkelte klient og den enkelte i gruppen 141
 4. dimension: det empatiske 145
 - Gruppearbejdsmetoden som respons på gruppeprocessen 148
 - Opsummering 149
- 6. Arbejdsfasen – respons på kommunikation 152
 - Hvordan og hvorfor skal man kommunikere? 152
 - Ufuldstændig kommunikation 156
 - Tvetydig og uklar kommunikation 160
 - Inkonsekvent og modstridende kommunikation 165
 - Indirekte eller »latent« kommunikation 167
 - Adfærd som kommunikation 177
 - Tavshed som kommunikation 179
 - Tavshed i overgangsfaser 181
 - Tavshed som reaktion på ny forståelse 182
 - Tavshed som reaktion på isolation og dårlig interaktion 184
 - Tavshed som passiv afhængighed 184
 - Tavshed som passiv aggression 185
 - Tavshed som terapeutisk middel 186
 - Opsummering 187

7. Arbejdsfasen – respons på gruppens struktur 190
 - Definition 190
 - Forståelse af respons på gruppens struktur 190
 - Gruppestruktur og forsvarsmekanismer 195
 - »Sig, hvad du ser« 205
 - Dysfunktionel struktur 205
 - Undergrupper 210
8. Arbejdsfasen – respons på gruppekulturen 219
 - Hvad er normer? 219
 - Socio-emotionel adfærd og målrettet adfærd 221
 - Gruppelederen som model 225
 - Genkendelse og almengørelse 229
 - Gruppekontrol 233
 - Konflikt i gruppen 234
 - Konflikt mellem grupper 240
 - Generelle normers relevans 245
 - Opsummering 246
9. Arbejdsfasen – respons på udviklingen i gruppen 249
 - Gruppeudviklingsteori 249
 - Den første fase 253
 - Den anden fase 260
 - Den tredje fase 267
 - Opsummering 274
10. Brug af aktiviteter 278
 - Principper og målsætninger 278
 - At stimulere kontakt og interaktion 280
 - At give udtryk for og konfrontere problemer 286
 - At fremme social læring og vækst og vedligeholde social funktion 294
 - At forøge selvværdet gennem bedre mestring og livskvalitet 298

At bidrage til ændringer i omgivelserne	311
At forberede sig på fremtidige ændringer og kriser	313
Flere mål – flere måder	319
Opsummering	325
11. Fælles ledelse – samledelse	328
Hvorfor samledelse?	328
Forudsætninger for samledelse	336
Opsummering	348
12. Den sidste fase – afslutning af gruppearbejdet	351
Separation og ambivalens	352
Betingelser for afslutningen	356
Nogle specielle hensyn ved afslutningen	375
Opsummering	386
Konklusion	387
Oversigt over bogens eksempler	389
Litteratur	395
Stikordsregister	420

Forord

Denne bog, som første gang blev udgivet i 1985, har én revision og dermed to tidligere forord bag sig. Jeg har valgt ikke at gengive disse tidligere forord i denne udgave, men jeg vil meget gerne her igen varmt udtrykke min tak og anerkendelse. I årenes løb har mange klienter, kolleger, studenter og kursusdeltagere videregivet deres erfaringer, arbejde, eksempler, forslag, kritik og opmuntring til mig, og de har influeret og beriget bogens udformning og indhold. Gennem bogens flere udgaver har mange kolleger, forfattere og forlag velvilligt givet tilladelse til at citere fra deres værker, hvilket jeg stadig er meget taknemmelig for.

Men gruppetoder og deres udvikling er skiftende og hurtigt voksende størrelser. Litteraturen skal både følge med og samtidig bidrage til udvikling og nyskabelse. Denne tredje udgave af bogen er således både en ajourføring og en omfattende revidering af de foregående udgaver. Nogle forståelsesmåder og modeller har tjent deres funktion; de er ikke længere så aktuelle og er blevet sløjfet. Det har givet plads til nytænkning og formulering af nye eksemplificeringer fra alle de senere års gruppearbejdspraksis. Jeg har også sagt farvel til mange af de tidligere litteraturkilder. De har givet mig og forhåbentlig tidligere læsere utrolig megen inspiration og lærdom, men nu må mange henvisninger vige pladsen for den nyere litteratur om faget. Der er sket en nærmest dramatisk forøgelse af fagforfatterskaber og af videoproduktion om dette emne i løbet af de sidste 10 år. Det er specielt glædeligt, at vi ikke behøver at rejse længere væk end til de nordiske lande for at finde disse, skønt jeg naturligvis også trækker vigtige nye kilder ind fra udlandet.

Det er ikke mange år siden, at gruppearbejde var en underordnet, noget tilfældig og perifer detalje i hjælpetjenesternes landskab. Men i disse år er det blevet en meget synlig og vægtig del af social- og sundhedsvæsenets tilbud til borgerne. I dag skal man lede længe efter et område i hjælpeapparatet, som ikke tager gruppemetoder i brug – i enkelte tilfælde som den foretrukne metode, som f.eks. i alkoholarbejde, psykiatrien, narkoarbejde, ungdomsarbejde og efterhånden måske også i ældreforsorgen.

Der er sket en sikker etablering af nogle former for gruppearbejde, som for nogle år siden var forsigtige og søgende. Eksempler på dette kunne være den centrale plads, som erindringsgrupper nu har i ældreomsorgen, og også deres stigende betydning for helt andre klientgrupper såsom flygtninge, anbragte børn og unge, alkoholikere, m.fl. Når det gælder gruppearbejde med forskellige grupper af omsorgssvigtede og truede børn, har de seneste år vist et aktivitetsniveau, som ville have været vanskeligt at forestille sig så sent som ved den sidste revision af denne bog.

Den samme kreativitet, som ligger bag kollegernes udvidede anvendelse af metoden, er også at spore i, *hvordan* de bruger den. Innovative arbejds måder præger i høj grad gruppemetodens praksis i dag.

I denne revision har jeg haft kontakt med et stort antal kolleger – blandt andet mange kursusedtagere – og er blevet inspireret af deres praksis og tænkning. Jeg er alle disse en stor tak skyldig.

Men jeg vil rette en speciel tak og anerkendelse til bestemte kolleger, som har givet tilladelse til, at jeg anvender og citerer deres faglige materiale, og som på forskellig vis har givet opmuntring, udvist interesse og har støttet mit arbejde. For deres generøsitet og åbenhed vil jeg gerne takke Dorothy Stock Whitaker, professor emeritus fra University of York, Magne Raundalen fra Senter for Krisepsykologi i Bergen, Borghild Bredeli fra Utredningssenteret i Vestfold, Stein Hardeng fra Kirkens Familierådgivning, Melinda Ash-

ley Meyer fra Institutet for Uttrykksterapi, og Kjell Dalan fra Nordlandsklinikken, alle fra hhv. England og Norge. Danske kolleger, som jeg takker varmt, er Jes Dige fra Kræftens Bekæmpelse, Terese Mersebæk og Karen Christiansen fra »De fire årstider«, Kirsten Kjær og hendes kolleger fra Kommunens Familiecenter i Silkeborg, Merete Buddig og Marit Dalsgaard, Center for Rådgivning og Udvikling og Karen Glistrup fra Århus Amt.

Tak også til min redaktionskonsulent Dorte Steiness for meget kompetent bistand og sidst, men ikke mindst, til min kone Susanne Bang for de mange afklarende faglige samtaler i årenes løb, for uvurderlig praktisk hjælp med alt fra sproget til de mange taster og for ubegrænset tålmodighed i den tid, der har været domineret af dette revisionsarbejde.

Tak alle sammen!

Til læserne står blot tilbage at sige, at jeg håber, mere end noget andet, at I finder bogen interessant og, fremfor alt, nyttig!

Ken Heap
Lyngby, 2005